

שם הפועל ושם הפעולה

יחידת הוראה

ותרגול

חנה היאס

כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים

- מבוא - המקור במקורות 3
- שם הפועל ושם הפעולה 5
- שם הפועל בימינו 5
- שימושי שם הפועל 5
- שמות הפועל העיקריים בבניינים ובגזרות 6
- תקינות בשם הפועל 14
- שם הפעולה 15
- משקלי שמות הפעולה העיקריים 15
- משמעות שמות הפעולה 16
- אי סדירות בשמות הפעולה 33
- דמויי שם פעולה 35
- תקינות בשם הפעולה 37

מבוא - המקור במקורות

המקור המוחלט משמש כעין צורה יסודית של הפועל. הוא נקרא 'מוחלט' משום שלרוב יש לו צורה קבועה בכל בניין, שאינה תלויה בזמן ובגוף, במין ובמספר.

הפועל נגזר מצורת המקור. לפועל עצמו יש נטיות: זמן - עבר, הווה, עתיד; דרך: ציווי. הוא ניטה בגופים שונים: מדבר, נוכח, נסתר; בזכר ובנקבה, ברבים וברבות. רבי יונה אבן ג'אנח (ספר הרקמה, עמ' קע; לב-לג) מסביר שלפני שאנו אומרים פועל מסוים – צורת המקור טמונה בו, בלי שאנו מודעים לכך. הצורה הזו נקראת מקור כי היא הראשונית.

המקור מופיע בשלוש צורות:

האחת - **מקור מוחלט** – ללא אותיות שימוש, ללא נטיות: **שָׁמַר**..., **זָכַר**...

השנייה - **מקור נטוי** – א. נטיות (כינויי גוף חבורים) עם אותיות שימוש מ', כ', ל', ב': **בִּשְׁכַּבְךָ וּבְקוֹמְךָ**...

ב. נטיות בלי אותיות שימוש מ', כ', ל', ב': **שָׁבַתִּי**...

ג. עם אותיות שימוש מ', כ', ב' אך ללא נטייה: **כָּשַׁבַּת הַמֶּלֶךְ**...; **מָהִיֹּת**...

הערה: בסוג זה של מקור **אַנְּ** דגש קל לאחר השווא המרחף: **מִזְבַּח**

השלישית - **שם פועל** – צורת המקור הנטוי בהוספת ל' בתחילתה (לעיתים עם שינויים מתבקשים), כפי שהיא נהוגה גם בימינו: **לְשַׁלַּל שְׁלָל וְלָבַז**...; **לְשַׁפּוֹט** (יש דגש קל אחרי השווא).

שימושי המקור במקרא

לפני פועל מאותו שורש – **להדגשה ולחיזוק הפעולה**: **שׁוּם** תשים..., **הָשֵׁב** תשיבם

בשימוש של **שם פועל** או **שם פעולה**: **הַשְׁפִּיל וַיִּדְלַע** אותי..., רב-לכם **שָׁבַת** בהר הזה, **צִאתְכֶם** לשלום

בשימוש **פועל בציווי** (בשכיחות גבוהה): **לָקוּחַ** את ספר התורה..., **הֲרַגְנִי** נָא הָרֹג

בזמנים אחרים: ומצאת את לבבו נאמן לפניך ו**כָּרוֹת** עמו הברית (עבר: כָּרַתְּ)

כה תברכו... **אָמַר** להם... (עתיד/ציווי: תֹּאמְרוּ)

לציון **פעולה מתמשכת** או **נשנית**: **הִלּוֹךְ וְנִסְעָה**..., **אָכַל וְשָׁתָה**..., **הִשָּׁכַם וְשָׁלוֹחַ**

לציון **תואר הפועל** (זמן, אופן, תכלית ועוד): אחרי ה**פֶּתוּ**..., באש לילה ל**רְאֵתְכֶם** בדרך

צורות המקור בגזרות השונות בשבעת הבניינים							
הגזרות	הבניין	קל	נפעל	פיעל	פועל	התפעל	הפעיל
גזרת השלמים		פָּקַד	הִפְקִיד נִכְסַף	פָּקַד	גָּנַב	הִתְפַּקֵּד	הִפְקִיד
עיצורי גרון		הִלּוּךְ, לְקוּחַ, דַּעַת	הִאָּסַף	הִרַס	יָעַד	הִתְפַּרֵּק	הִעָּנַק
חפ"נ / חפ"ץ		נָסוּעַ	הִנָּשָׂא	נָצַל	נָצַל	הִתְנַצֵּל	הִגִּיד
נפ"ו		יָרֹד, שָׁבַת	הִנָּשָׂב	יָבַשׁ	יָבַשׁ	הִתְיַבֵּשׁ	הִוָּשַׁב
נע"ו		שׁוּב	הִמּוּל	קוּמָם	קוּמָם	הִתְקוּמָם	הִעָּד
נל"ה		קָנָה, קָנוֹת	הִשָּׁנוֹת, נִגְלָה	קוּחַ, כָּבוֹת	כָּבַח	הִתְגַּלָּה	הִגְלָה
נל"א		יָצָא, שָׁאַת	הִמָּלֵא	נִבֵּא	נִבֵּא	הִתְנַבֵּא	הִפְלֵא
ע"ע		סָבַב, סָב	הִסָּב	פּוֹרַר	פּוֹרַר	הִתְפּוֹרַר	הִסָּב
מרובעים				כָּלְכַל	כָּלְכַל	הִתְכַּלְכַּל	

המקור בלשון חז"ל

בלשון חז"ל יש שימוש רק לשם הפועל; לעיתים בצורה שונה מזו שבמקרא: לִילֵךְ (במקום לָלַכְתָּ) ועוד.

כבר בלשון חז"ל שם הפועל נתפס כמילה בפני עצמה.

בלשון זו אפשר להוסיף את אות השימוש מ' לפני שם הפועל: מִלְמָצוֹא (במקרא: מִמָּצוֹא חפצך...).

המקור בימינו

למקור המקראי שימושים גם בצירופים השכיחים בימינו. צירופים אלה קיימים במשלבים שונים:

משלב ספרותי - לעת מָצוֹא, הִלּוּךְ וְחִסּוֹר, מִהֶחֱלָ וְעַד פְּלָה, נוֹעַ תְּנוּעַ, הִיָּה הִיָּה/לֹא תִהְיֶה, בְּשׁוֹם שְׁכַל,

הַשָּׂפָם וְהָעֶרֶב, רָצוֹא וְשׁוּב, בִּהְגִיעַךְ לַמְצוּת..., עֵמֶד מְלָכֶת

משלב עממי - הִלּוּךְ וְשׁוּב, הִלּוּךְ חִזּוֹר, הִפְלֵא וּפְלֵא, מִיִּטְבִּי לָכֶת

שימוש קודש - הִנָּץ הַחֲמָה, נִהְפֹּךְ הוּא, שְׂאוֹל אֲשָׁל

בלשון ימינו שכיח יותר השימוש בשם הפועל. ממנו נגזר שם הפעולה. דוגמה: לָלַכְתָּ – הִלְכִּיכָה.

שם הפועל ושם הפעולה

בימינו לשם הפועל ולשם הפעולה אין זמן ואין גוף.

שם פועל	שם פעולה	פועל	הצורה
שְׁמַר	לְשַׁמֵּר	שָׁמַר	שורש
יש	יש	יש	שורש
יש	יש	יש	בניין
אין	אין	יש	זמן
אין	אין	יש	גוף

שם הפועל בימינו

שם הפועל רווח בלשונו בניסוחים רבים. יש לו גם תפקיד רטורי בכותרות ובשמות של ספרים או הצגות וכדומה: לְהַאֲמִין... לְמַצּוֹא את מוישי...

שימושי שם הפועל

חלק מצירוף מודלי - כדאי לְדַעַת, מיטיב לְנַגֵּן, שואף לְהַצְלִיחַ

סתמיות - עושה הפעולה אינו מופיע: כדי לְהַשְׁפִּיעַ צריך לְהַצְבִּיעַ

מטרת הסתמיות - להביע תוקף כללי: כולם...

אזהרה, הוראה, בקשה, קריאה לפעולה, שכנוע סמוי, ציווי מרוכז – אין לְדַרֵּךְ על הפס הצהוב; לְבַחוֹשׁ

בעדינות עד לקבלת מרקם קטיפתי; נא לא לְחַנוֹת כאן; לְהַצִּיל את החופים.

הערה: הוראות וכן פעלים המשמשים לציון תוקף כללי באים בלשונו בדרכים נוספות:

בעתיד – תִּפְתָּרוּ את התרגיל בעמ' 6.

בציווי – עֲצֹר!

בבינוני: "בָּאִים, מְנַצְּחִים" (מתוך תעמולת בחירות).

שמות הפועל העיקריים בבניינים ובגזרות

הגזרה / הבניין	פֻּעַל (קל)	נִפְעַל	הִפְעִיל	פָּעַל	הִתְפַּעֵל
שלמים	לִפְקֹד, לְשַׁכֵּב	לְהִפְקֹד	לְהִפְקִיד	לִפְקֹד	לְהִתְפַּקֵּד
עיצורי גרון	לַעֲבֹר, לִפְתֹּחַ לְדַעַת	לְהַרְשֵׁם לְהַפְתִּחַ	לְהַעֲבִיר לְהַבְטִיחַ	לְתַאֵר לְטַיֵּחַ	לְהִתְפַּרֵּשׁ לְהִתְפַּחֵחַ
מרובעים				לְכַלֵּל	לְהִתְכַּלֵּל
חפ"נ חפ"יץ	לְנַסֵּעַ, לִצַּר (לִיסֵּעַ – לשון חז"ל)	לְהַנְזִק	לְהַגִּישׁ לְהַצִּית	לְנַתֵּב	לְהִתְנַגֵּשׁ
נפ"י/ו	לִירֹק, לְרַשֵּׁת (לִירֵשׁ – לשון חז"ל)	לְהוֹעֵץ	לְהִיטִיב לְהוֹשִׁיב	לְיַעֵץ	לְהִתְיַשֵּׁב
נע"י/ו	לְתוֹר לְשִׁיר	לְהַכּוֹן, לְסַגֵּת	לְהַקִּים	לְקַיֵּם לְקוֹמֵם	לְהִתְקַיֵּם לְהִתְקוֹמֵם
נל"י/ה	לְקַנּוֹת	לְהַבְנוֹת	לְהַגְלוֹת	לְגַלוֹת	לְהִתְגַּלוֹת
נל"א	לְמַצֵּא	לְהַנְבִּיא	לְהַבְרִיא	לְמַלֵּא	לְהִתְמַלֵּא
כפולים (ע"ע)	לְסַב	לְהַמְס, לְהַמֵּס	לְהַפֵּר	לְדַבֵּב, לְדוֹבֵב	לְהִתְפַּוֵּר

הערה: לבניינים הסבילים, פֻּעַל וְהִפְעִיל, אין שם פועל.

לבניין נִפְעַל יש שם פועל, כי הוא משמש גם במשמעויות שאינן סבילות, כגון: נִכְנָס.

תרגיל 1

לפניכם משפטים, ובהם מודגשים שמות פועל.

א. ציינו בניין לכל אחד משמות הפועל המודגשים.

כדאי לְהַשְׁאֵר להרצאה.

התבקשנו לְשַׁכֵּב במקום.

ראוי לְהַשְׁתַּדֵּל לשמור על טהרת העיניים.

רציתי לְהַסִּיר את התמונות התלויות בחדר הילדים.

בימינו שוקדים לְפַתֵּחַ טכנולוגיה מסוננת.

יש לְלַמֵּד את הכללים וּלְיַשֵּׁם אותם.

ב. בין שמות הפועל המודגשים יש שניים מאותו בניין, אך בתבנית שונה.

כיצד אפשר להסביר זאת?

תרגיל 2

לפניכם פרסומת. קראו אותה וענו על השאלות שאחריה.

הבטחות לשנה החדשה: **לחסוך בכסף להתחיל ללכת יותר ברגל לצאת עם הילדים לגינה פעמיים בשבוע ללמוד עם הילדים שיעור קבוע לצאת ליותר טיולים להוסיף עוד שני שיעורים שבועיים לשבת עם הילדים על שיעורי בית להתרגל פחות לבקר את ההורים יותר לקנות גם משהו לעצמי מדי פעם להיות יותר קשוב לחברים להזמין אלינו לאירוח לפתוח גמ"ח לתרום יותר לצדקה לבדוק מדי פעם אם השכנים צריכים עזרה להתקשר יותר לקרובים בחו"ל להצטרף לארגון התנדבות לכתוב מכתבים להקפיד להגיד תודה לאכול מסודר לאכול אוכל בריא להתחיל אוסף קטן לתקן את הדלת של ארון הכניסה לשמור על הלשון לבדוק מדי פעם אם השכנים צריכים עזרה להתקשר יותר לקרובים בחו"ל להצטרף לארגון התנדבות לכתוב מכתבים להקפיד להגיד תודה לאכול מסודר לאכול אוכל בריא להתחיל אוסף קטן לתקן את הדלת של ארון הכניסה לשמור על הלשון להקפיד להגיד תודה**

כל כך הרבה הבטחות לשנה החדשה
והבטחה אחת חשובה:

ניקורט

פשוט להפסיק לעשן.

א. בפרסומת שם הפועל מופיע פעמים רבות. העתיקו מהפרסומת שמות פועל כנדרש בטבלה:

הגזרה	קל	פיעל	התפעל	הפעיל
שלמים				
עיצורי גרון				
פ"י/ו				
פ"י/ו + ל"א				
ל"י/ה				
תנייני				

ב. איזו מבין ההבטחות בפרסומת היא המטרה העיקרית של המפרסם? הקיפו את התשובה הנכונה:

(1) לשמור על הלשון (2) להקפיד להגיד תודה (3) להפסיק לעשן (4) לבקר את ההורים יותר

ג. לשם מה, לדעתכם, הובאו בפרסומת ההבטחות האחרות? _____

תרגיל 3

לפניכם שתי פרסומות, ובהן שמות פועל.

1

2

א. לפניכם מטרות לשימוש בשמות הפועל. כתבו את מספר הפרסומת ליד המטרה התואמת:

סתמיות – להבעת תוקף כללי: כולם...

אזהרה

שכנוע סמוי

הוראה עקיפה

בקשה

קריאה לפעולה

ב. באחת הפרסומות מופיעים שני שמות פועל תוך העלמת עושה הפעולה: **לדעת לפרגן**.

כתבו את תוכן הפרסומת במשפט שלם משלכם: _____

איזה מן הניסוחים – שלכם או של הפרסומת – משכנע יותר? _____

נמקו את תשובתכם. _____

תרגיל 4

א. לפניכם כותרות מן העיתונים, ובהן שמות פועל.
לצד כל אחת מן הכותרות ציינו את שימושי שם הפועל המופיעים בה.

- (1) איך לבחור מקרר? _____
 (2) להקדים ריסוס לגיוק _____
 (3) והעיקר לא לפחד כלל _____
 (4) כיצד לנצח בלי להתנצח _____

ב. לפניכם הוראות הכנה לחטיף פיצוחים, ובהן צורות בינוני מודגשות. קראו וענו על השאלות.

מכינים חטיף פיצוחים החומרים הדרושים: 1 כוס קוואקר 1 כוס גרעיני חמנייה קלופים 1 כוס גרעיני דלעת קלופים 1 כוס שומשום 1/2 כוס חמוציות 1/2 כוס שקדים או אגוזים שבורים 1 כוס סוכר או סילאן טבעי 1 אבקת סוכר וניל 1 כפית קינמון 2 ביצים הוראות: בוחשים את כל החומרים ושוטחים בתבנית גדולה. אופים בחום של כ-170° במשך 17-20 דקות. מכבים את התנור ומשאירים מעט לייבוש לפני הוצאת התבנית מהתנור. מוציאים מן התנור וחותכים למעוינים או לריבועים. בתיאבון!
--

(1) לצד ההוראות המירו כל צורת בינוני לצורת שם פועל. בצעו שינויים נוספים המתבקשים

ביצירת הרצף. לדוגמה: **מכינים...** – כיצד יש להכין חטיף פיצוחים?

(2) כתבו איזה מן הניסוחים עדיף בעיניכם. _____ נמקו. _____

שאלות הקשורות בשם הפועל (מתוך בחינות בגרות ובנוסח בחינות הבגרות)

1. לפניכם משפטים, ובהם שלושה שמות פועל מודגשים.

- האדם צריך להיות מוסיף והולך.
 - ככל שהוא מתאמץ לותר על הנגיעות האישיות שלו, הוא מצליח להתעלות.
- א. העתיקו את שמות הפועל המודגשים וציינו את השורש ואת הבניין של כל אחד מהם.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

ב. מן השורש של שם הפועל לותר כתבו פועל בבניין נפעל בזמן עתיד בגוף נסתרים ושבצו אותו במשפט משלכם.

_____ - _____

2. לפניכם משפטים, ובכל אחד מהם מילה מודגשת.

- טוב לשרש הרגלים שליליים מגיל צעיר.
- יש להשריש בילד ערכים והרגלי סדר וניקיון.
- מי שנוהג להועץ בגדולי ישראל נהנה מעצה טובה.
- אין לגעת בחומרים מסוכנים.
- הצעירים נוטים להסתקרן ולעיתים נקלעים למצבי סכון.
- כשמסיימים את הארוחה, יש לפנות את הכלים מעל השולחן.

א. אחת מן המילים המודגשות אינה שם פועל. העתיקו אותה. _____

ב. העתיקו את שמות הפועל המודגשים וציינו את השורש ואת הבניין של כל אחד מהם.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

ג. מן השורש של כל אחת מן המילים שלפניכם כתבו פועל בבניין הפעיל בזמן עבר בגוף נסתר.

_____ - לגעת

_____ - לפנות

3. לפניכם משפט ובו שני פעלים מודגשים.

החל מיום שמיני עצרת (שמחת תורה) מוסיפים לתפילת שמונה עשרה את המשפט:

"**מְשִׁיב הרוח ומוֹרִיד הגשם**".

כתבו את השורש של כל אחד מן הפעלים המודגשים ואת צורת שם הפועל בבניין פעל (קל)

לכל אחד מן השורשים שכתבתם.

_____ **מְשִׁיב** -

_____ **מוֹרִיד** -

4. לפניכם שני משפטים, ובכל אחד מהם מודגשת המילה **מוֹעֲדִים**.

I. בלוח השנה היהודי קבועים חגים ו**מוֹעֲדִים** רבים.

II. צריך לתלות שלט ליד המדרגה, כי רבים אינם רואים אותה ו**מוֹעֲדִים**.

כתבו את השורש של המילה **מוֹעֲדִים** בכל אחד מן המשפטים. וכתבו שם פועל מאותו השורש.

משפט I — השורש: _____ שם פועל מן השורש: _____

משפט II — השורש: _____ שם פועל מן השורש: _____

ענוש ייענש

5. הפועל **מוֹשֵׁב** הוא דרמשמעי. בלי הקשר אפשר לנתח אותו בשתי דרכים.

ציינו את שני השורשים האפשריים, וכתבו ליד כל שורש שם פועל בבניין קל משורש זה.

שורש I: _____ שם הפועל בבניין קל / פֻּעַל: _____

שורש II: _____ שם הפועל בבניין קל / פֻּעַל: _____

6. ציינו את שם הפועל של השם **מְחַאֵה** שבקטע. (מתוך קניות) _____

חדשות כזב (קיץ תשע"ט)

7. לפניכם שלוש מילים שיש להן שורש משותף: **דָּבָה, לְדוֹבֵב, לְדַבֵּב** (=להתאים פס קול לתנועת שפתיים).

א. ציינו את השורש המשותף לשלוש המילים. _____ (ע"ע)

ב. ציינו את הבניין המשותף לשני שמות הפועל: **לְדוֹבֵב, לְדַבֵּב** - _____

ג. השלימו את המשפט שלפניכם: שם הפועל _____ נוטה על דרך גזרת _____

ואילו שם הפועל _____ נוטה על דרך גזרת _____.

8. ציינו את הבניין של שם הפועל לשוות. _____ (חדשות כזב)

כתבו פועל בבניין הפעיל שנגזר מן השורש של לשוות. _____

כתבו פועל בבניין התפעל שנגזר מן השורש של לשוות. _____

זקנה

9. לפניכם צירופים ובהם שמות פועל מודגשים.

לדמין את ההתרחשות

לתרגם ספר (באוגרית השורש רגם הוא דיבר)

לתעד את תגובות המשתתפים בניסוי

לתקן את העבודה

להשתתק באמצע המשפט

סמנו V לצד שמות הפועל ששורשיהם תניינים, וצינו אחרי כל שם פועל שהעתקתם את השורש

הראשוני שממנו נגזר השורש התנייני של הפועל.

המכבייה

10. לפניכם צירופי מילים, ובכל אחד מהם המילה הראשונה מודגשת.

תפוצה רחבה

תודעה יהודית

מסע היסטורי

לצד כל צירוף כתבו שם פועל מאותו שורש של המילה המודגשת בכל בניין שתבחרו.

11. לפניכם שלושה משפטים, ובהם שלוש מילים מודגשות.

• רבים קיוו כי המפגש ישמש מנוף לחיזוק היהדות בעולם.

• הקבוצה יכולה למנף את הפרטים בתוכה ולהעצים אותם.

• אפשר לעשות מעשים גדולים בצנעה, בלי להניף דגלים.

כל אחת מן המילים המודגשות מייצגת שלב בתהליך של יצירת שורש תנייני.

כתבו את שלוש המילים לפי סדר התהליך.

משחקי מחשב

12. לפניכם משפט על פי טקסט 3, ובו מודגשים שני שמות פועל: **לָכַן וּלְיָרוֹת**.

חייל הפוגש במחבל חייב להחליט בתוך שנייה בערך באיזה כלי נשק לבחור, לאן **לָכַן** ומתי **לְיָרוֹת**.

א. לפניכם רשימה של שמונה מילים הגזורות מן השורש של שם הפועל **לָכַן**.

כָּן, הִכִּין, כָּוֵן, הִכּוֹן, נָכוֹן, הִכּוֹן, כּוֹנֵן, הוֹכֵן

(1) בטבלה שלפניכם מיינו את המילים שברשימה לפי הבניינים.

קל	נפעל	הפעיל	הופעל	פיעל

(2) ציינו את הגזרה המשותפת לכל המילים שברשימה. _____

(3) אף על פי שכל המילים שברשימה שייכות לאותה הגזרה, מקצת המילים נוטות על דרך

גזרת השלמים. **הקיפו** ברשימה את המילים הנוטות על דרך גזרת השלמים.

(4) כתבו שני פעלים מן השורש של הפעלים שברשימה, לפי ההנחיות שלפניכם:

• פועל בבניין התפעל הנוטה על דרך הגזרה שציינתם בסעיף א (2). _____

• פועל בבניין התפעל הנוטה על דרך גזרת השלמים. _____

ב. (1) **הקיפו** את צורת ה**עתיד** הנכונה בגוף **נוכח** (גוף שני, יחיד) של שם הפועל **לְיָרוֹת**.

תִּיָּה, תִּיָּה

(2) לפניכם ארבעה צירופים, ובהם מילים מודגשות. מבין המילים המודגשות **הקיפו** את

המילים שנגזרו מ**אותו השורש** של שם הפועל **לְיָרוֹת**.

ה**מוֹרָה** לעברית, בלי **מוֹרָא** ופחד, יָרִית הפתיחה, הוֹרָה מלווה

13. לפניכם שני משפטים, ובכל אחד מהם המילה **תְּפוּסָה** מודגשת. (מתכונת מוזיקה תשפ"ב)

I. בעת החופה הייתה **תְּפוּסָה** מלאה באולם.

II. התזמורת היהודית הייתה **תְּפוּסָה** לאירוע זה חודשיים מראש.

מבין המילים המודגשות במשפטים I-II, **הקיפו** את המילה שהיא צורת בינוני, וכתבו מעליה את

שם הפועל שלה. (2 נקודות)

למידה מכישלונות

14. א. לפניכם קטע, ובו מילים מודגשות.

מצד אחד אנו יודעים שבכל עֲשִׂיה יכולות להיות טעויות ומהן אפשר ללמוד, ומצד אחר אנו דורשים מן התלמידים הצלחה, תְּשׁוּבוֹת נְכוֹנוֹת והַבָּעֵת רעיונות מלאים. אז מה בדיוק אני רוצה? שנקבל תשובות שְׂגוּיוֹת כתשובות נכונות רק כדי שלא להעליב את התלמיד או לְדַכֵּא את היצירתיות שלו? ממש לא!

בטבלה שלפניכם ציינו את השורש של כל מילה, וכתבו מילה נוספת על פי ההנחיות.

	עֲשִׂיה	תְּשׁוּבוֹת	נְכוֹנוֹת	הַבָּעֵת	שְׂגוּיוֹת	לְדַכֵּא
השורש						
כתבו	שם עצם	פועל	פועל	שם פועל	פועל	פועל
מילה	אחר	בבניין	בבניין	מאותו	בבניין קל	מאותו השורש
לפי	מאותו	הפעיל	פיעל	השורש	מאותו	ובאותו הבניין
ההנחיה	השורש	מאותו	מאותו	ובאותו	השורש	בזמן עתיד
	השורש	השורש	השורש	הבניין		ובגוף מדבר
המילה						

15. תקינות - עצמאי מועד ב תשפ"א – מהגרים ועוד

במשפטים שלפניכם הקיפו את הצורה הנכונה או המתאימה להקשר.

א. כשיצאנו לטיול לא ידענו אילו הרפתקאות יכולות לְקִרּוֹת / לְקַרֵּא לנו בדרך.

ב. רצינו לְהַכְנִיס / לְהַכְנִס / לְכַנֵּס, אך הדלת הייתה נעולה.

ג. היזהרו לא לָגַע / לְנַגֵּעַ בכבל, הוא מחשמל!

ד. תכננתי לְנַסֵּעַ / לְסַע אל הכרמל ברכבלית.

ה. צריך לְהַמִּיס / לְהַמִּס בדחיפות את הקרח בכבישים.

ו. תאכלו את הגלידה, היא עלולה לְהַנְמִס / לְהַמִּס!

ז. למה לְרַכֵּב / לְרַכֵּב על אופניים כשאפשר ללכת ברגל?

ח. אני מתכוונת לְכַתֵּב / לְכַתֵּב למארחים שלנו מכתב תודה.

ט. הרעש עשוי לְבַלְבֵּל / לְבַלְבֵּל אותנו.

י. צריך לְהַזְיז / לְהַזְיז את המחוגים ולְכַנֵּן / לְכַנֵּן אותם לפי שעון הקיץ.

יא. הטוב ביותר הוא לְהַדְבִּיר / לְהַדְבִּיר איתם פנים אל פנים.

שם הפעולה

שם פעולה הוא שם עצם המורה בדרך כלל על פעולה או על התוצאה שלה, כגון **פתיחה**, **שדור**, **בקשה**.

בדרך כלל שם הפעולה מופיע במשקלים קבועים, הקשורים בבנייני הפועל. (ראו טבלה).

לעיתים בשם הפועל קיימת ניידות מבניין הפועל שלו לבניין אחר.

דוגמה: **שיער** (פיעל) – **השערה** (הפעיל)

הערה: שם הפעולה אינו נמנה עם חלקי הדיבור. הוא חלק של שם העצם.

משקלי שמות הפעולה העיקריים

הבניין	פעל (קל)	נפעל	פעל	הפעיל	התפעל
שם הפעולה הגזרה	קטילה, קטלה, קטלה	הקטלות	קטול, קטלה	אקטלה / הקטלה, הקטל	התקטלות
שלמים	שקידה, שרפה, דרשה	השרדות	בטול, בטלה, בקרר	הפסקה, הספק	התרגשות
עיצורי גרון	עמידה, עקדה, עצרה	הערכות, השארות	שנוע, תאור, פרשה	הערכה, העתק, הכרח	התבהרות התפרסות
מרובעים			שכלול, כלכלה		השתכללות
חפ"נ, חפ"יץ	יצירה, גישה	הנצרות	נסור	הצעה, השג	התנגדות
נפ"ו	ישיבה, דעה	הנדעות	ישוב	הורדה, הטבה	התועדות
נע"ו	בינה, נסיגה		קיום, רוממות	הבנה	התרוממות
נל"ה	צפייה	השנות	צנאה	הדמיה, השואה	התגלות
נל"א	קריאה, ברירה	המצאות	ברוא, נבוי	המצאה	התמצאות
כפולים	דבה		סבוב, סיבוב	הסבה	התפוררות

שמות הפעולה של צורות סבילות בנויים בגזירה קווית: בסיס [בינוני] וצורן סופי –ות.

קל (פועל) – קטול + ות: **סגירות**, **פתיחות**; (פעל) קטל + ות: **דבקות**. (גם פועל + ות: **בולטות**)

נפעל – נקטל + ות: **נבצרות**, **נאמנות**

פעל – מקטל + ות: **מימנות**, **מערכות**

הפעל – מקטל + ות: **מבחנות**, **מוכנות**

משמעות שמות הפעולה

בדרך כלל שמות הפעולה מורים על פעולה או על מצב: הליכה, ספנה; (במקרא: לאהבה אותו = לאהוב)
קיימים שמות פעולה המציינים תוצר = תוצאה של הפעולה, סדור תפילה; יצירה;
או שם עצם שאינו קשור לפעולה: ביוב.

שמות הפעולה – קטילות, נקטילות, מקטילות, מקטלות מציינים תכונות / שמות מופשטים: מצנינות, מצלחות.
שמות הפעולה עשויים לבטא גם סתמיות, כשאינן עניין להזכיר את עושה הפעולה.

משקל מקטל בדרך כלל מציין מקום (מקדש) ואינו שם פעולה, אך עשוי לציין גם שם פעולה (משחק).
השימוש בשמות הפעולה שכיח בכתיבה אקדמית ומעלה את המשלב. שימו לב להבדלי המשלב:
כשלומדים תורה מתעשרים בהון פנימי. לעומת: לימוד התורה מהווה העשרה בהון פנימי.

תרגיל 5

לפניכם משפטים. השלימו את הנדרש בנוגע לשמות הפעולה המודגשים בהם:

המשפט	שורש	בניין	פועל בעבר נסתר
א. <u>מקודד</u> התכנים לבחינה בעברית טרם פורסם.			
ב. ה <u>יצירה</u> שהכנתי הוצגה בתערוכה.			
ג. עליי למסור לציבור ה <u>בהירה</u> נוספת.			
ד. קיימת <u>מבהקות</u> בקשר שבין הממצאים במחקר.			
ה. <u>חשוב</u> הנתונים בוצע בתוכנה מיוחדת.			
ו. ה <u>תקדמות</u> התלמידה בלימודים הייתה ניכרת.			
ז. לפי תרבות ה <u>צריכה</u> , רות אומרת: אני צריכה...			
ח. הרב מסר <u>דרישה</u> מעוררת לפני קהל רב.			
ט. ה <u>כון</u> הוא מושג בתחום הייעוץ התעסוקתי.			
י. ה <u>התרמה</u> אתמול הניבה פירות.			
כ. עם ישראל נקרא לה <u>בדלות</u> מהנהגות הגויים.			
ל. חל <u>שפור</u> ניכר בקשב ובריכוז של הצעיר.			
מ. ב <u>דלקה</u> שפרצה בגליל נשרפו יבולים רבים.			
נ. נשתדל לחנך ל <u>מצנינות</u> את המסוגלים לכך.			

ס. תפילה בכוונה – יש לה ערך רב.

ע. נקונות אינה תכונה חיובית.

תרגיל 6

לפניכם זוגות של משפטים, ובהם שמות פעולה או פעלים מודגשים.

בכל משפט המירו את הפועל המודגש בשם פעולה או את שם הפעולה המודגש בפועל.

השלימו את ניסוח המשפט החדש תוך שמירה על תוכנו.

א. קריסה של הקרקע גילתה בולענים באתר הבנייה של בית חולים "שערי צדק".

באתר הבנייה של בית חולים "שערי צדק" הקרקע _____.

ב. בקיץ מי הים מתאדים ונוצרים עננים.

בקיץ חל תהליך של _____ מי הים _____.

ג. השקה בחופי ים המלח והרחצה במימיו סייעה לחולים בריפוי מחלות העור שמהם סבלו.

החולים _____ בחופי ים המלח ו _____ במימיו _____.

ד. מוצרים מים המלח משפיעים לטובה על העור.

למוצרי ים המלח יש _____.

ה. הפעולות לנצול אוצרות ים המלח החלו בשנת 1931.

לראשונה _____.

ו. במפעלי ים המלח מייצרים גם חומרים להשפחת הקרקע.

את הקרקע _____.

ז. עליה של מפלס המים בכינרת גרמה להזרמת מים למעיינות.

מפלס המים בכינרת _____ וכתוצאה מכך _____.

ח. כשמפלס הכינרת מלא פותחים את סכר דגניה.

מפלס מלא של הכינרת גורם ל _____.

ט. המים ממלאים את הירדן ומגיעים אל ים המלח.

הירדן במים, מאפשר/ת _____.

י. גשמים עזים החלו לרדת ומילאו את מעיינות המים בגליל.

מעיינות המים בגליל התמלאו בעקבות _____.

תרגיל 7

לפניכם זוגות של משפטים, ובהם שמות פעולה ו/או שמות פועל מודגשים.

א. ציינו בניין מעל כל אחת מן המילים המודגשות.

ב. בכל משפט המירו את **שם הפועל** המודגש ב**שם פעולה** או את **שם הפעולה** המודגש ב**שם פועל**.

השלימו את ניסוח המשפט החדש תוך שמירה על תוכנו.

זכרו: לבניינים סבילים אין שם פועל!

משפט ובו מילה מודגשת	בניין	משפט ובו החלק המודגש שהמרתם
(1) הַמְנִיעוּת מלמודים ביום שישי תסייע לְהַעֲרֹךְ בנחת לקראת השבת.		
(2) הפועלים הזדרזו בְּבִצִּיָּה של הענבים, כדי לְמַנֵּעַ הַתְלָעָה .		
(3) קִבְּלַת שְׁלוּמִים מגרמניה אינה סיבה לְשַׁכַּח את הזוועות.		
(4) הזוג תכנן לְהַשְׁתַּכֵּן בירושלים, אך לא ביצע זאת עקב הַתְיַקְרוּת הדירות.		
(5) סוף סוף הילד מתחיל לְהַפְתֵּחַ .		
(6) התחלנו לְפָרֵק סחורה. והמשכנו בִּפְרוּק ארגזים.		
(7) לא רצינו לְהַכְפִּיד עליהם. הם הִתְכַּבְּדוּ ברצון.		
(8) ראוי להתנהג בנמוס וּלְשֹׁמֵר על מְכַבְּדוֹת פנימית.		
(9) בעקבות רבוי של מקרי נַפְקָדוֹת , נשלח קצין בְּקוֹר סדיר לבית הילדים.		
(10) התלקיטים הוכנו לְבִקְרָה מטעם הַפְּקוּחַ .		
(11) כדאי לְהַשְׁתַּקֵּעַ בעיירת פתוח ועם הזמן לְהִתְקַדֵּם .		
(12) הם רצו לְרַכֵּשׁ ריהוט חדש, אך היה עָכוּב .		
(13) לא כדאי לקחת סִכּוּן . מומלץ לְעֵטוֹת מסכה.		
(14) לְפִינֵק יותר מדי פֶּרוּשׁוֹ לְקַלְקֵל .		
(15) על פי מַחְקָרִים, מְסַגְלוֹת מביאה לְהַצְלָחָה .		

תרגיל 8

כתבו במילים שלכם מה משמעות שם הפעולה בכל שלט או כרזה:

א.

ב.

י"צור

כחול לבן

ג.

ישיבה למצוינים

ד.

ה.

ו.

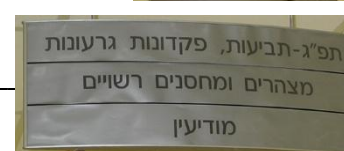
ז. לשליחת הודעות לחצו כאן.

ח.

ט.

י.

תרגיל 9

לפניכם כרזת פרסום. קראו אותה וענו על השאלות שאחריה.

א. העתיקו מן הכרזה את שמות הפעולה בקבוצות, לפי הבניינים שלהם, וציינו את המשקל של כל שם

פעולה שהעיתקתם ואת הבניין של כל קבוצה.

הבניין: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

הבניין: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

הבניין: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

שם הפעולה: _____ המשקל: _____

ב. בקטע לא מצוין עושה הפעולה. הסבירו מה מטרת הסתמיות. פרטו את תשובתכם בשתי דוגמאות.

ג. "בשיטה ייחודית" – הקיפו מבין המילים בצירוף זה מילה שהבסיס שלה הוא שם פעולה:

_____ ציינו את משמעות המילה שהקפתם: _____

הציגו את דרך התצורה שלה וציינו את סוגי הצורנים. _____

ד. לפניכם צירופים נוספים. מצאו בהם שמות פעולה נטויים וכתבו מעל כל אחד מהם את צורת הנפרד.

תגובה השלכתית, יחידת חומר, קושי שמיעתי, ראיית לילה, אבחון לימודי, רעיון יצירתי, תענועי דמיון

תרגיל 10

א. לפניכם פרסומת.

- (1) העתיקו את שם הפעולה הנמצא בראש הפרסומת. _____
- (2) מה מציין צורן הנטייה בשם שהעתקתם? _____
- (3) כתבו את שם הפעולה שהעתקתם בלי צורן הנטייה. _____
- (4) ציינו את הגזרה של שם הפעולה: _____
- (5) מדוע, לדעתכם השתמשו בפרסומת בצירוף שבו מילה זו מופיעה? _____

ב. לפניכם כותרות. בכל כותרת הדגישו את שם הפעולה. לצד כל כותרת ציינו את משמעותו.

- (1) מְגַדְלֵי האוּוֹזִים דורשים פיצוי מהמדינה. _____
- (2) החל שלב העדויות במשפט המינויים הפוליטיים של... _____
- (3) איך לעצב שולחן אירוח? _____
- (4) טיפים לעיצוב מוצלח _____
- (5) אימון ממוחשב לטיפול בעין עצלה _____
- (6) להפרעות קשב וריכוז _____
- (7) שיתוף פעולה בין שני מרכזי רפואה _____
- (8) הבנת עמדתו של הזולת – המפתח להידברות _____

- (9) הקדימו מניעה לבליעת חפצים קטנים _____
- (10) ניתוח כריתת ריאה בגלל גוף זר _____
- (11) חוסר מודעות כגורם משפיע _____
- (12) פענוח הגורמים לאבנים בכליות ימנע הישנות המחלה _____
- (13) מיץ תפוזים יעיל יותר למניעת היווצרות אבני כליות _____
- (14) הבעת תודה והכרת הטוב _____
- (15) ביטוח לתרופות שאינן בסל _____
- (16) כביסה יבשה _____
- (17) ניקוי בדים רגילים _____
- (18) הנטייה להשמנת יתר מתחילה בילדות _____
- (19) דיקור להקלה על הסובלים מכאבי ברכיים _____
- (20) כיסוי מורחב להתפתחות הילד _____
- (21) חדירה לפרטיות _____
- (22) גמישות מחשבתית כתנאי להתמודדות _____
- (23) השחרור מבושש לבוא _____
- (24) מתכוננים לכיבוש _____
- (25) ריפוי במלח _____
- (26) כל ילד חמישי סובל מבעיות נשימה _____
- (27) חיסון לנשים ב"לאומית" _____
- (28) יום עיון לבוגרות תש"ף _____
- (29) היערכות לפעילות בימי החנוכה _____
- (30) יחידה לחינוך מיוחד בעיריית חיפה _____
- (31) חלוקת כריכים לתלמידים במוסדות חינוך _____
- (32) המדריך לניהול תקציב משפחתי מאוזן _____
- (33) זימון תורים בין השעות 8 – 12. _____
- (34) התחלה חדשה של שנה חדשה _____

לפניכם טקסט מידעי ובו שיקולי דעת הנוגעים לזיהום האוויר מתחבורה ציבורית. קראו אותו וענו על השאלות שאחריו.

עיריית תל-אביב: עידוד תחבורה ציבורית עלול להביא להרעה בזיהום האוויר

מאת יחיאל סבר

בניגוד לעמדתם של מומחים לאיכות הסביבה בשנים האחרונות, בתוכנית אסטרטגית שהוצגה אתמול בפני הנהלת עיריית תל-אביב, על ידי יועצים סביבתיים, נאמר כי "עידוד השימוש בתחבורה ציבורית וצמצום השימוש ברכב פרטי עלולים להביא להרעה בזיהום האוויר".

היועצים הסביבתיים הסבירו כי הגיעו למסקנה זו בעקבות תגבור מערך האוטובוסים והמוניות שאינו נקי דיו, ואחראי לאחוז ניכר מהפליטות. יצוין, כי המסקנה נכללה בתוכנית על אף שממצאי מחקר שעליו היא מתבססת מציגים נתונים סותרים. המדובר הוא במחקר שבוצע כבריטניה ב-2001, וממצאיו העלו כי פליטות תחמוצות חנקן מרכב פרטי גבוהות מהפליטות מאוטובוסים ומוניות. לעומת זאת, פליטות של חלקיקים - סוג אחר של מזהם, מאוטובוסים ומוניות גבוהות מהפליטות מרכב פרטי.

בתוכנית שהוצגה, נמנעו היועצים מהמלצה לעידוד תחבורה ציבורית, וציינו כי תנאי מקדים לכך הוא שיפור מערך האוטובוסים והמוניות. "דלקים נקיים ואמצעים נוספים הם המפתח להפחתת זיהום האוויר בטווח הקצר והבינוני. שדרוג מערך האוטובוסים והמוניות למערך נקי והקמת הרכבת הקלה יסללו את הדרך לעידוד השימוש בתחבורה ציבורית וצמצום השימוש ברכב פרטי. רק לאחר שיפור התחבורה הציבורית, מוצע בתוכנית להטיל אגרת גודש על כלי רכב

וחניוני ענק, למרות שהיא זוכה לביקורת חריפה מצד ארגוני איכות הסביבה.

מהסניף המקומי של החברה להגנת הטבע נמסר לתקשורת, כי "מסקנות התוכנית שהוצגה מגלגלות את האחריות לפתחה של מערכת התחבורה הציבורית בלבד, בעוד שברור כי גם לכלי הרכב הפרטיים תרומה ניכרת לזיהום. נתינת עדיפות לאוטובוסים כנתיבים בלעדיים תאפשר זרימה מהירה ורמת זיהום מופחתת מזו של כלי רכב פרטיים".

שייכנסו למרכז העיר, כמו בלונדון.

התוכנית כוללת בנוסף רעיון לצופף בנייה במתחמים עירוניים, כדי להגדיל את הביקוש לתחבורה ציבורית, ורעיונות מוכרים להפחתת הזיהום, כמו הקמת חניוני חניה-וסע, הגדרת אזור מוגבל לתנועת כלי רכב מזהמים - לזה מתנגד משרד התחבורה, וארגון מחדש של התחבורה הציבורית.

התוכנית אינה כוללת המלצות לעירייה לחדול ממדיניותה לתקצב פיתוח כבישים, מחלפים

א. לפניכם שמות פעולה מן הטקסט. כתבו לכל אחד מהם את הבניין שאליו הוא שייך ואת הגזרה שלו.

- הַקָּמָה _____
- בְּנִיָּה _____
- פְּתוּחַ _____

ב. לפניכם שמות פעולה נוספים מן הטקסט.

עִידוּד, בְּקוּשׁ, הֶרְעָה, זְהוּם, נְגוּד, הִנְהָלָה, שְׁמוּשׁ, פְּלִיטָה, מְחַקֵּר, שְׁפוּר, הַפְחָתָה, הַגְדָּרָה, הַמְלָצָה, הַגְנָה, זְרִימָה

לכל בניין שכתבתם ב-א. שבצו מהרשימה שלפניכם שני שמות נוספים מגזרת השלמים.

- הבניין: _____ שמות נוספים: _____
- הבניין: _____ שמות נוספים: _____
- הבניין: _____ שמות נוספים: _____

ג. לפניכם משפטים על פי הטקסט, ובהם שמות פעולה מודגשים. מעל כל שם פעולה ציינו אם הוא מציין בהקשרו פעולה או שם עצם.

- התוכנית כוללת רעיונות מוכרים להפחתת הזיהום וכן אַרְגוֹן מחדש של התחבורה הציבורית.

- התוכנית זוכה לביקורת חריפה מצד אַרְגוֹנֵי איכות הסביבה.

ד. כאשר מוסיפים לשם עצם (ובכלל זה שם פעולה) צורן גזירה סופי, משמעותו עשויה להשתנות. הוסיפו צורן גזירה סופי יִ לשם אַרְגוֹן, ושבצו אותו במשפט.

_____ ציינו את המשמעות של השם שיצרתם. _____

ה. לפניכם שלושה שמות.

תְּגִבּוּר, צִמְצוּם, שְׁדְרוּג

ההיגדים הבאים מתייחסים אל שלושת השמות. הקיפו את ההיגדים שהנאמר בהם הוא נכון.

בשלושת השמות השורש מרובע.

בשלושת השמות השורש תנייני.

באחד השמות השורש בנוי מצורה ארמית.

באחד השמות השורש הוא גזור שם.

ו. כתבו שתי נקודות משותפות למילים תְּרוּמָה ותְּגִבּוּר. _____

תרגיל 12

לפניכם מספר קביעות. לכל אחת מן הקביעות נלווית הוראה. קראו את הקביעות ובצעו את ההוראות.

א. משקל מְקַטֵּל מציין רַק מקום. בדקו אם קביעה זו נכונה.

בססו את תשובתכם על משמעות המילים שלפניכם: **מִפְגֵּשׁ, מְגַדֵּל, מְבַדֵּק, מְשַׁפֵּט**.

ב. כל המילים במשקל קטול מציירות פעולה. בדקו אם קביעה זו נכונה.

בססו את תשובתכם על משמעות המילים שלפניכם: **בְּיוֹב, שְׁעוֹר עֵבְרִית, בְּרוּר, כְּבוֹד**.

ג. לא לכל שם פעולה יש פועל.

הקיפו מבין המילים שלפניכם את אלה המוכיחות את נכונותה של קביעה זו:

סְפוּי, בְּרָרָה, הִסְנָקָה, הִפְגָּנָה, תְּקִינָה (קביעת תקן ל...).

ד. לא תמיד שם הפעולה שייך ל**בנין** של הפועל שלו.

הקיפו מבין המילים שלפניכם את אלה המוכיחות את נכונותה של קביעה זו:

אֶכְזָבָה, בִּטְלָה, הִתְעַמְלֹת, כְּנִיסָה, יָלְלָה, בְּזָבוּז.

ה. לא לכל שם פעולה יש פועל באותה משמעות.

הקיפו מבין המילים שלפניכם את אלה המוכיחות את נכונותה של קביעה זו:

בְּדִיחָה, אֲבֹזֹר, שְׁמוּעַ, צִיּוֹד, בְּנוּי (קימום הריסות, בְּנִית דָּבָר מִחֲדָשׁ).

ו. בצורות סבילות שמות הפעולה בנויים מבסיס וצורן סופי. הוכיחו קביעה זו על פי הצורות שלפניכם:

נִפְקְדוֹת _____, בְּהִילוֹת _____,

מִסְגָּלוֹת _____, מַצְלָחוֹת _____,

ז. לא כל שמות הפעולה בתבנית קטילות בנויים מבסיס וצורן סופי.

הקיפו מבין המילים שלפניכם את אלה המוכיחות את נכונותה של קביעה זו:

מְשִׁילוֹת, שְׁקִיפּוֹת, כְּרִיתוֹת, צְרִידוֹת, שְׁחִיתוֹת, סְמִיכוֹת (פרשיות), **רְצִיפוֹת, בְּדִידוֹת**.

ח. גם למשקל פֶּעַל בבניין קל יש שם פעולה הבנוי ב**גזירה קווית**. (משקל פֶּעַל מציין מצב או מצב רוח).

לפניכם שמות פעולה שנגזרו ממשקל פֶּעַל. **הקיפו** מביניהם שמות הגזורים בגזירה קווית:

זָקָה, שְׁלֵמוֹת, כְּבִדּוֹת, גְּדִילָה, עֵיפוֹת, שְׁמָחָה, יָרָאָה, לָאוֹת.

שאלות הקשורות בשם הפועל ובשם הפעולה (מתוך בחינות בגרות ובנוסח בחינות הבגרות)

חורף תשע"ז

16. לפניכם שלושה שמות פועל מן השורש י/ו/צ"ר.

כתבו את שם הפעולה של כל אחד משמות הפועל.

לִיצֵר - שם הפעולה: _____

לְהוֹצִיר - שם הפעולה: _____

לְיָצַר - שם הפעולה: _____

קיץ תשע"ז – מתוקשב

17. לפניכם שלושה שמות פעולה. לצד כל מילה כתבו את שם הפועל המתאים לכל שם פעולה.

גִּישָׁה _____, הִנָּשָׂה _____, הִנָּשָׂה _____.

חצב ברק תשע"ז

18. לפניכם רשימת צירופים. בכל צירוף יש מילה שבה האות תי"ו מודגשת:

הַתֵּר (בלתי מוגבל), תּוֹפֶעָה (שכיחה), הַשְׁתַּנּוּת (הדור), הַמְנַעוּת (מן החיים האמיתיים),

אִיוִּת (מילים), תְּנָאי (עבודה), תְּכָנוּת (מחשב), תִּסְמִינִים (למחלה), תְּלוּת (בניידים)

העתיקו מן הרשימה את המילים שהן שמות פעולה.

עצמאי תשע"ז

19. לפניכם שני משפטים, ובכל אחד מהם מודגשת מילה.

קראו את המשפטים, וענו על הסעיפים שאחריהם.

• ההצלחה מְעִידָה על ההשקעה. _____

• מְעִידָה וכישלון הן תחנות בדרך להצלחה. _____

א. מבין המילים המודגשות הקיפו את המילה שהיא שם פעולה.

ב. מן השורש של המילה המודגשת שלא הקפתם גזרו שם פועל. _____

ג. ציינו את הבניין של המילה שכתבתם. _____

עצמאי תשע"ח

20. לפועל נועצת יש שתי משמעויות שונות.

כתבו את שתי המשמעויות של הפועל, ולכל משמעות כתבו שם פעולה משורש זה.

המשמעות: _____

שם פעולה: _____

המשמעות: _____

שם פעולה: _____

זיכרון קולקטיבי – עצמאי תש"ף

21. א. לפניכם כותרת מן העיתון: "הכחשה והשכחה".

(1) לשתי המילים שבכותרת יש משקל משותף. ציינו אותו. _____

(2) ציינו את משמעות המשקל של שתי המילים. _____

(3) הקיפו את המילה או המילים שבהן יש לציין דגש באות כ"ף. _____

ב. השורש נ-ב-ט יכול לנטות על דרך שתי גזרות: גזרת השלמים וגזרת חפ"נ.

כתבו שני שמות פעולה מן השורש נ-ב-ט באותו בניין על דרך כל אחת מן הגזרות שצוינו.

ליד כל שם פעולה שכתבתם כתבו את המשמעות שלו.

_____ - _____

_____ - _____

(1) ציינו מהו הבניין המשותף לשמות הפעולה שכתבתם. _____

(2) כתבו שם פעולה משורש נ-ב-ט בבניין אחר. _____

22. לפניכם שמות פועל, ואחרי כל אחד מהם ארבעה שמות.

לכל שם פועל הקיפו שם פעולה אחד באותה משמעות.

לִיצֵא – יצוא, הוצָאָה, מוצָא, יצוֹאן

לְהוֹכִיחַ – וָכַחַ, תוֹכַחַת, הוֹכַחָה, נוֹכַחוֹת

לְשַׁבֵּת – הִשָּׁבָה, יְשִׁיבָה, מוֹשְׁבָה, הַתִּישְׁבוֹת

הקיפו את המילה **סדור** שמשמעותה היא שם פעולה.

איכות הסביבה – עצמאי תשפ"ב מועד ב

26. א. לפניכם קטע ובו שמות פעולה מודגשים.

בתורה שבעל פה יש סוגיות רבות העוסקות ב**שְׁמִירָה** על איכות הסביבה, הרחקת נזיקין של **רְאִיָּה**, רעש, **זְהוּם** ושמירה על הנוף. דוגמה לשמירה על איכות החיים והסביבה יש ב**צְוִי** על **פְּנִית** ערי הלוויים. נאמר בתורה שיש לבנות סביב העיר מגרש ריק של אלף אמה, שמטרתו ה**וּסָפֶת** נוי לעיר ואוויר צח. בהלכה יש **אִסוּר** על ה**קָמָת** מבנה תעשייה בתוך העיר שעשוי לפגוע באיכות האוויר והסביבה.

(1) העתיקו מן הקטע שני שמות פעולה מגזרת נחי ל"י/ה מבייניים שונים. כתבו את הבניין של כל אחד מהם.

שם הפעולה: _____ הבניין: _____

שם הפעולה: _____ הבניין: _____

(2) העתיקו מן הקטע שני שמות פעולה מ**בניין הפעיל**, וצינו את השורש של כל אחד מהם.

שם הפעולה: _____ השורש: _____

שם הפעולה: _____ השורש: _____

(3) מן השורש של המילה **זְהוּם** כתבו **שם פועל** בבניין התפעל: _____

(4) מן השורש של המילה **פְּנִיָּה** כתבו צורת **בינוני פועל** (יחיד): _____

(5) מן השורש של המילה **הַקָּמָה** כתבו שני פעלים בבניין **התפעל**, בבינוני יחיד –

אחד על דרך השלמים: _____ ואחד על דרך הגזרה של המילה **הַקָּמָה**: _____.

ב. לפניכם משפט ובו פועל מודגש שהשורש שלו שייך ל**שתי גזרות**.

תפקידו של האדם וחובתו ... ל**הוֹדוֹת** לטוב ומיטיב לכול.

מבין שמות הפעולה שלפניכם **הקיפו שני שמות שאינם** מאותן הגזרות של שם הפועל **לְהוֹדוֹת**:

הוֹצָאָה, הוֹרָאָה, הוֹנָאָה, הָטָיָה

שקיעה בעבר - עצמאי תשפ"ב

27. ב. לעיתים שם הפעולה משמש גם **שם עצם**.

לפניכם שני משפטים ובהם המילה **זָכּוּי**. הקיפו את המשפט שבו המילה **זָכּוּי** משמשת **שם פעולה**.

• הלקוחה הציגה למוכרת את ה**זָכּוּי** שבידה וקיבלה תמורתו ספר.

• השופטים החליטו פה אחד על **זָכּוּי** הנאשם.

אומנות השתיקה – עצמאי תשפ"א

28. א. לפניכם משפט ובו מילים מודגשות.

כאשר מקשיבים לזולת מעניקים לו תחושה שמתר לו לחשוף את עצמו, ושמויכנים להקשיב לו, להבין אותו ולהכיל אותו.

כתבו מן השורש של הפועל להכיל שם עצם שאינו שם פעולה.

ב. כשאנשים רוצים להודות על דבר כלשהו, יש האומרים "להוקיר תודה" במקום "להפיר תודה".

הטעות נובעת מן הדמיון בצליל ומן המשמעות של הפועל "להוקיר".

כתבו את השורש ואת שם הפעולה של כל אחד מן הפעלים:

להוקיר – שורש: _____ שם פעולה: _____

להפיר – שורש: _____ שם פעולה: _____

על פי שקר הסקר – קיץ תשע"ה

29. לפניכם משפט על פי קטע נתון:

שוב מכים בנו נביאי הסקר... טועים ומטעים את הציבור.

א. כתבו את שם הפעולה של כל אחד מן הפעלים:

(1) טועים _____

(2) מטעים _____

ב. אתגר: לאיזה מן הפעלים – טועים או מטעים – יש משמעות של גרימה? הקיפו את התשובה הנכונה.

ג. לפניכם משפט:

הנואם מטעים את דבריו בנימה המשווה לדעותיו תוקף של עובדות.

כתבו את שם הפעולה של המילה מטעים במשפט זה. _____

30. א. לפניכם צירופים ובהם שמות פעולה מודגשים.

תקצוב תוכניות קליטה הושטת יד לעזרה

שיבה של הפליטים לארצות מוצאם הסתגלות לחיים בארץ חדשה

הענות לצורכי המהגרים בקרה בגבולות

שהיה במתקני מעבר המנעות מגירוש

בטבלה שלפניכם מיינו את שמות הפעולה המודגשים לפי הבניינים.

פעל/קל	נפעל	פיעל	הפעיל	התפעל

ב. לפניכם משפטים, ובהם פעלים מודגשים.

I. ארגוני סיוע לפליטים יָעִלוּ את הסוגיה של מצוקת הפליטים לדיון באו"ם.

II. מחירי הנסיעה בתחבורה הציבורית יָעִלוּ בחודש הבא.

(1) הקיפו את כל הפרטים הדקדוקיים המשותפים לשני הפעלים המודגשים :

זמן, שורש, בניין, גוף

(2) כתבו את שם הפעולה של הפועל יָעִלוּ שבמשפט I : _____

(3) ציינו את השורש ואת הבניין של הפועל המודגש במשפט שלפניכם :

השלטונות יִיַעֲלוּ את תהליך קליטת הפליטים.

השורש : _____ הבניין : _____

31. לפניכם זוגות של שמות. כל השמות עשויים לציין פעולה : יָבֹא, יָבֹא; יָצֹא, יָצֹא.

(1) במשפטים שלפניכם משובצות המילים בהדגשה. הקיפו את השמות העשויים לשמש גם שמות עצם.

• הסחורה שהיא יָבֹא / יָבֹא מחו"ל אינה טובה יותר מזו שהיא תוצרת הארץ.

• תפוחי הזהב המובחרים באירופה הם יָצֹא / יָצֹא מישראל.

(2) שבצו במשפט את אחת המילים שלא הקפתם במשמעות שם פעולה :

32. לפניכם המילים חָנְיָה, חָנְיָה. לשתי המילים משמעות כפולה : שם עצם ושם פעולה.

א. ציינו לכל מילה את המשקל שלה.

חָנְיָה - _____ חָנְיָה - _____

ב. ציינו את הבניין המשותף לשתי המילים. _____

33. לפניכם שמות פעולה המסתיימים ב-ות.

דְּחִיפּוֹת, חֲבֵרוֹת, סוֹכְנוֹת, שְׁרוֹת, עֲדוֹת, פְּחוֹת, שְׁכָנוֹת, דְּמוֹת, קְבִיעוֹת, תְּמָצוֹת, מְקַבְּעוֹת, כְּמוֹת

א. **הקיפו** מבין שמות הפעולה את אלה המסתיימים ב-ת' שורשית:

ב. הקיפו את הנכון: השמות שהקפתם ב-א הם - זכר נקבה

ג. הקיפו את הנכון: השמות שלא הקפתם ב-א הם - זכר נקבה

ד. מה דרך התצורה של המילים שלא הקפתם?

ה. הוכיחו את תשובתכם על פי אחת המילים שלא הקפתם.

מועד ב תשפ"ב – משמעת

34. א. במשפטים שלפניכם יש חמישה שמות פעולה.

הקיפו את שמות הפעולה, וציינו מעל כל אחד מהם את הבניין שלו.

- הבקשה שלנו מן התלמיד הייתה סבירה.
- חשוב לשדר הזדהות עם קשיי התלמיד.
- התנגדות לסמכות אינה בהכרח תוצאה של צורך בשליטה.

ב. לפניכם צירוף ובו שם פעולה מודגש.

- **הטלת** משמעת

(1) ציינו את השורש ואת הבניין של שם הפעולה המודגש.

השורש: _____, הבניין: _____.

(2) לפניכם שמות מודגשים. איזה מבין השמות המודגשים הוא שם פעולה שנגזר מאותו השורש

ומאותו הבניין של שם הפעולה **הטלה**? **הקיפו** את התשובה הנכונה.

נטילת ידיים, הטל (מס מיוחד), מטלה

ג. לפניכם שני שמות פעולה של בניין קל הגזורים משורשים שונים.

ציינו ליד כל אחד מהם שם פעולה מאותו השורש, בבניין הפעיל.

שיבה ; ישיבה

אי סדירות בשמות פעולה

במקרים רבים שמות הפעולה נגזרים במשקלים השייכים לבניין של הפועל שלהם, כגון **שָׁמַר** □ **שְׁמִירָה** (בניין קל). אך לפעמים אין התאמה בין משקל הבניין של שם הפעולה לבניין של הפועל.

תרגיל 13

לפניכם פעלים ובמקביל - שמות הפעולה שלהם, מאותו שורש.

ציינו את הבניין של כל אחד מהם.

הפועל	הבניין	שם הפעולה	הבניין
הָגַר		הַגִּירָה	
שָׁחַק		מִשְׁחָק	
שָׁרַד		הַשְׁרָדוֹת	
רָקַד		רִקּוֹד	
הִתְקַבֵּל		קִבְּלָה	
כָּבַס		כְּבִיסָה	
רָשַׁם		רְשִׁמָּה	
נָרְשַׁם		רְשׁוּם, הַרְשָׁמָה	
עָסַק		עִסּוֹק	
נָהַג		הַנָּאָה	
הִתְנַדָּה		נְדוּי	
הִתְחַלַּח		חִלְחָלָה	
הִשְׁתַּעַל		שְׁעוּל	
כָּבַשׁ		כְּבוּשׁ	
בָּרַךְ		בְּרָכָה	
יָלַל		יִלְלָה	
שָׁקַל		שִׁקּוּל	
הִתְנַפַּח		נִפּוּחַ	
נִכְנַס		כְּנִיסָה	
טָעַן		טִעוּן, טִעָנָה	
דָּן / הִתְדַּן / הִדָּן		דִּיוֹן	
יָבַב		יְבָבָה	
בָּשַׁר		בְּשׂוּרָה	
נָפַרַד		פָּרָדָה	
הִתְנַדָּה		נְדוּי	
שָׁעַר		הַשְׁעָרָה	

תרגיל 14

א. לפניכם שמות במשקל קטול.

סְדוּר, בְּגוּד, בְּנוֹי, עֲצוּב, נְגוּד, צִיּוֹן, מְנוּן, שְׂפוּר, רְפוּז

מבין השמות **הקיפו** שמות שלא נגזרו מפועל.

ב. לפניכם שמות במשקל קטלה:

סִכְנָה, לְהִבָּה, בִּקְרָה, שִׁירָה, קִרְפָּדָה, בְּטָלָה, חֲטָאָה.

(1) מבין השמות **הקיפו** שמות פעולה שנגזרו מפועל.

(2) העתיקו שם אחד שלא הקפתם והסבירו מדוע לא הקפתם אותו.

ג. לפניכם שמות במשקל מקטל.

מִגְדָּל, מִבְדָּק, מִרְדָּף, מִדְרֹד, מִצְעָד, מִבְחָן, מִמָּכָר, מִקְרָא, מִקְדָּשׁ

(1) סמנו V מתחת לכל שם שמשמעותו מקום.

(2) מתחת לכל שם במשמעות של שם פעולה כתבו שם פעולה נוסף מאותו בניין.

ד. לפניכם משפט ובו מודגש שם הפעולה **תִּקְלָה**.

נשתדל לתקן את ה**תִּקְלָה** בהקדם.

(1) מהשורש של **תִּקְלָה** כתבו פועל בעתיד בבניין נפעל.

(2) מהשורש של **תִּקְלָה** כתבו פועל בבניין הפעיל.

(3) איזה מבין שני הפעלים שכתבתם הוא גזור שם?

ה. לפניכם צמדי פעלים. בכל צמד יש פועל שאִי אפשר לגזור ממנו שם פעולה.

הקיפו את הפעלים שאפשר לגזור מהם שמות פעולה וכתבו לכל אחד מהם שם פעולה אחד.

שָׁקַר ל... - בָּטַל אֶת...

שָׁמַע עַל... - סָמַךְ עַל...

הִצְטָרֵף - הִצְטִילִים

הִכָּנָה - הִרְאָה

ו. מהשורש סמ"ך אפשר לגזור שם פעולה בבניין קל, אך במשמעות אחרת מזו שבסעיף ה.

(1) כתבו את שם הפעולה של סמ"ך בבניין קל.

(2) ציינו את הבדלי המשמעות בין שני הפעלים:

סמך על... סמך את...

עצמאי מועד ב תשפ"א ועצמאי תשפ"ב

35. לעיתים שם הפעולה אינו נוטה בבניין של הפעלים שאת פעולתם הוא מציין.

מבין הזוגות שלפניכם, הקיפו את הזוג שבו הבניין של שם הפעולה אינו זהה ל**בניין של הפועל**.

מְהַגֵּר - הַגִּירָה מְגַרֵּשׁ - גְּרוּשׁ

לפניכם שישה שמות פעולה.

עֲשֵׂיהָ, פְּנִיעָה, הוֹבְלָה, חֲרָטָה, פָּרוּשׁ, אָפּוּק

הקיפו שלושה שמות פעולה ש**אינם** בבניין של הפועל שאת פעולתו הם מציינים.

כתבו מעל כל אחד משמות הפעולה שהקפתם את הבניין שלו.

דמויי שם פעולה (שמות פועליים)

קיימים שמות רבים המציינים פעולה או תוצאה של פעולה, אך אינם בנויים במשקלי שם הפעולה

המקובלים בספרי הלימוד.

דוגמה : מהפועל **הָגִיב** נגזר שם הפעולה : **תְּגוּבָה**. (בעברית אין הִגְבָּה).

תרגיל 15

לפניכם משפטים ובהם שמות מודגשים :

- הוא כבד שמיעה ואין לו **יִכְלָת** להקשיב לשיעור קולי. _____
 - למילה זו יש משמעות שונה ב**הַקָּשָׁר** אחר. _____
 - אין הַבְדָּל בין אנשים ממוצאים שונים. _____
 - במרכז ה**שְׁטוּר** הקהילתי פועלים בעלי מקצוע שהתמחו בתחום. _____
 - הייתה לי ה**זְדִמְנוּת** להשתתף באירוע משמח. _____
 - כל תַּפְלָה בכוונה מגיעה אל יעדה. _____
 - הנהג הכריז : **זְהִירוּת** מהדלת! _____
- א. מבין השמות המודגשים **הקיפו** את אלה שיש להם משמעות של שמות פעולה אך אינם בנויים במשקלי שמות הפעולה המקובלים.
- ב. לצד אחדים מהם כתבו פועל בעבר הקשור אליהם. (לא כולם קשורים לפועל מסוים).
- ג. לצד אחד השמות שהקפתם כתבו שם פעולה מאותו שורש אך בבניין אחר (במשמעות אחרת).
- ד. העתיקו שם פעולה אחד שהוא גזור שם ואין לו פועל. _____
- ציינו את השם שהוא גזור ממנו. _____

תרגיל 16

א. לפניכם שני משפטים. (על פי עצמאי מועד ב תשפ"ב)

- בכל עיר צריכות להיות שתי טבעות המקיפות את החלק ה**מישב** שלה.
- רבים טוענים שה**תשובה** לשאלה זו היא שלילית.

- (1) לכל אחת מן המילים המודגשות כתבו שם פועל בבניין קל. _____
- (2) איזו מן המילים המודגשות היא במשמעות של שם פעולה? _____
- (3) מהפועל של המילה שכתבתם ב(2) כתבו שם פעולה באותו בניין: _____
- (4) איזו מן המילים שכתבתם ב(2) וב(3) מציינת פעולה, ואיזו מציינת את התוצאה של הפעולה?
פעולה - _____ תוצאה - _____

ב. לפניכם זוגות של שמות. לצד כל שם ציינו במספר את המשמעות שלו: שם פעולה (1) או שם שהוא

תוצאה של הפעולה (2).

הָטַל	–	הַטָּלָה
הִסְכֵּם	–	הַסְכָּמָה
בָּקַר	–	בִּקְרָת
דָּרַשָׁה	–	דְּרָשָׁה
קָשְׁרָה	–	קֶשֶׁר
הָרָמָה	–	הַרְמָה
הָלָנָה	–	הַלְוָנָה

ג. מבין השמות ה**קִיפּו** את אלה המציינים פעולה אך אינם נמנים במשקלי שמות הפעולה.

ד. האקדמיה ללשון עברית חידשה את המילה **תְּסוּגָה** כחלופה למילה הלועזית **רגרסיה**.

- (1) כתבו שני שמות פעולה הקשורים בשורש של המילה **תְּסוּגָה** וציינו את הבניין של כל אחד מהם.

שם הפעולה _____ הבניין _____

שם הפעולה _____ הבניין _____

- (2) איזה מבין שמות הפעולה שכתבתם ב- ד. (1) הוא גזור שם ושורשו תנייני? _____

ה. המילה **בָּעֵת** היא חלופה עברית למילה **פּוּבְּיָה** (=חרדה).

- (1) כתבו שני פעלים מהשורש של המילה **בָּעֵת**, ולכל אחד מהם כתבו שם פעולה.

- (2) איזה משמות הפעולה שכתבתם אינו מאותו בניין של הפועל שלו? _____

תקינות בשם הפעולה

תרגיל 17

לפניכם משפטים, ובכל אחד מהם שני שמות מודגשים. הקיפו את שם הפעולה הנכון או המתאים בהקשרו.

- א. סביב נשיא ארה"ב הוצבה **אַבְטָחָה** / **הַבְטָחָה** כבדה.
- ב. קיימת **הַתְּכָנוּת** / **יְתִכְנוּת** גבוהה שהניבוי אכן יתממש.
- ג. **הַחֲזָקָה** / **הַחֲזָקָה** של המוסד דורשת תקציבי עתק לכלכלה ול**אַחֲזָקָה** / **הַחֲזָקָה** השוטפת.
- ד. הנחקר הגיע לשלב ה**הוֹדָיָה** / **הוֹדָאָה** על האמת.
- ה. הוא יחכה לך ב**סִיבוּב** / **סָבוּב**.
- ו. הילד התמחה ב**כִּיפּוּף** / **כָּפוּף** מתכות באמצעות חימום.
- ז. **הוֹצָאוֹת** / **הוֹצָאוֹת** השבת אינן כלולות בסל התקציב.
- ח. **תוֹצָאוֹת** / **תוֹצָאוֹת** המבחן יתפרסמו לפני מועד ב.
- ט. אחת לשבוע מגיעה ליישוב **אַסְפָּקָה** / **הַסְפָּקָה** של ירקות עלים בהכשר מוסמך.
- י. רבים השתתפו ב**אַזְכָּרָה** / **הַזְכָּרָה** במלאת שלושים יום להסתלקותו של הרב.